

HET PAVILJOEN VAN DE STAD OOSTENDE OP DE WERELDTENTOONSTELLING VAN GENT IN 1913

---

door Yves DINGENS

Op 26 april 1913 openden te Gent de poorten van de Wereldtentoonstelling, de eerste en enige die ooit in de Arteveldestad zou plaats hebben. De idee van wereldtentoonstellingen ontstond eigenlijk in Frankrijk en was een uiting van het optimisme in de vooruitgang die wetenschap en techniek de mensheid zouden brengen. De allereerste World's Fair had plaats in 1851 in het Londense Hyde Park in een speciaal voor dit doel gebouwde Crystal Palace en trok 600.000 bezoekers. Vóór 1914 zouden er niet minder dan 38 wereldtentoonstellingen worden georganiseerd waarvan zeven in België : drie in Brussel (1888, 1897 en 1910), twee in Antwerpen (1885 en 1894), één in Luik (1905) en één in Gent (1913). Dit groot aantal expo's kan verwonderen voor een klein landje als het onze, maar men bedenke dat België toen, alle verhoudingen in acht genomen, tot de meest geïndustrialiseerde landen ter wereld behoorde. Dergelijke World's Fairs verleenden aan onze havens en ondernemingen een internationale uitstraling en prestige en waren voor de industriëlen een unieke gelegenheid om nieuwe contacten te leggen en hun bedrijf te vernieuwen (1).

De Gentse tentoonstelling (waarvan de idee werd gelanceerd door de bekende Gentse industrieel G. Carels (1842-1911) had plaats van 26 april tot 3 november in de Sint-Pieters-Aalstwijk op een terrein dat zich uitstreckte van het Citadelpark en het latere Miljoenenkwartier tot de huidige universitaire campus De Sterre. De totale oppervlakte bedroeg 130 ha, met een oppervlakte aan gebouwen van 210.000 m², wat aanzienlijk meer was dan de vorige expo's in Luik 1905 (resp. 70 ha en 138.000 m²) en Brussel 1910 (resp. 93 ha en 150.000 m²) (2).

Behalve België en Belgisch Kongo namen volgende landen deel aan de Wereldtentoonstelling :

- In Europa : Denemarken, Frankrijk, Groot-Britannië, Luxemburg, Monaco, Nederland, Oostenrijk, Roemenië, Rusland, Spanje, Zwitserland. Duitsland en Italië namen niet officieel deel. Duitsland wilde hiermee protesteren tegen de prominente rol die aan Frankrijk werd toegekend. Er was wel een paviljoen met private sponsoring.
- in Amerika : Argentinië, Bolivië, Brazilië, Californië, Canada, Chili, Dominicaanse Republiek, Guatemala, Mexico, Verenigde Staten.
- in Azië : Japan, Perzië.
- in Afrika : Tunesië (3).

Het thema van de Wereldtentoonstelling was : Vrede, Industrie en Kunst.

In tegenstelling tot de vorige wereldtentoonstellingen die een wat ongeordende indruk maakten, werd deze keer een duidelijk plan van aanleg voorgesteld. Dit was voornamelijk te danken aan Oscar Van de Voorde (1871-1938) die op 1 maart 1909 werd aangesteld als officiële architect van de expositie (4). Hij ontwierp niet alleen het grootste deel van de expogebouwen (in een mengsel van neo-Lodewijk XVI en vroege art deco) alsook de dienstgebouwen in het Floraliënpaleis. Hij was tevens verantwoordelijk voor de urbanistische aanleg. Ook de bekende architecten Geo Henderick (1879-1957) en Valentin Vaerwyck (1882-1959) ontwierpen verscheidene gebouwen

“Een mooie witte stad, die 's avonds vooral, als de schitterende verlichting brandde, op een sprookje uit ‘Den Duizend en een nacht’ geleek”.

Zo beschreef Alida Wynanda Sanders-Van Loo de expo (5). Overal pracht en praal en imponerende perspectieven maar niet alles was wat het leek. In werkelijkheid was slechts een klein deel der gebouwen in steen opgetrokken. Voor bijna alle bouwwerken werd voor de techniek van het staff-

procédé gekozen, die omstreeks 1890 in Engeland werd ontwikkeld. Hierbij wordt pleister aangebracht op een houten of metalen geraamte. Met dit procédé kan zeer snel gebouwd worden met zeer veel aandacht voor detaillering en ornamentiek; het resultaat was betrekkelijk stevig. De Gentse firma Soudeyans en de Antwerpse aannemer Verstappen, gespecialiseerd in deze techniek, voerden het grootste deel van de werken uit. De hallen kregen een zeer monumentaal uitzicht, leken opgebouwd in witte natuursteen en hadden geenszins het karakter van een tijdelijke constructie (6). Wel bestemd om te blijven was het "*Palais de l'Horticulture et des Fêtes*" dat na de expo eigendom zou worden van de Stad Gent. Het is 30.000 m² groot en omvat een grote broeikas van 11.000 m², en verwarmde serre van 6.000 m², bijgebouwen van 3.000 m², een feestzaal van 3.000 m² grootte en twee grote restaurants van samen 6000 m² (7). Dit paleis is opgedragen aan de vijfjaarlijkse Gentse Floraliën van de *Société royale d'agriculture et de botanique*". Hier had op 27 april, in aanwezigheid van koning Albert, de officiële opening plaats (8). En hier zouden talrijke bloementoonstellingen plaatshebben gedurende de Wereldtentoonstelling en ook nog lange tijd daarna (tot de opening van Flanders Expo).

Het Museum voor Schone Kunsten was reeds in 1902 geopend in het Citadelpark. Het werd ook opgenomen in het Kader van de Wereldtentoonstelling : een grote tentoonstelling over "Oude Kunst in Vlaanderen (Scheldestreek) tot 1800" zou er veel bezoekers trekken.

Een Engels consortium, Ghent Syndicate 1913 Ltd, N.V. met een kapitaal van 10 miljoen BEF en burelen in de Arenbergstraat 2 te Brussel, had het monopolie voor de voeding en voor de uitbating van de attracties op de Gentse Wereldtentoonstelling. Deze maatschappij bouwde twee grote luxueuze hotels met 1500 kamers met dubbel bed, elektrische verlichting, badkamer en ontbijt, voor 5 frank dienst inbegrepen.

De attracties werden opgesteld in het Stadspark (33 ha). Werden voorzien : een reusachtige Scenic Railway, een "Waterchute" met een helling van meer dan 120 m en een platform 45 m hoog, een "Maison du rire", een "rue du Caire", de reconstructie in miniatuur van de tewaterlating en ramp van de Titanic, droompaleizen, enz. (9). Als een apart vierkant eilandje met twee toegangen werd, in het zuiden van het 'Citadelpark', "Oud Vlaanderen" (La Vieille Flandre) aangelegd. In een gezellig en schilderachtig kader (ontwerp van Valentin Vaerwyck) van een groot aantal historische gebouwen uit Vlaanderen en Noord-Frankrijk (Bethune, Oudenaarde, Aire sur la Lys, Doornik, Brugge, Zeeland) kon de bezoeker er even verpozen en bekomen van de vele industriële en technische informatie waarmee hij in de rest van de World Fair werd overladen. Men denke aan *Vrolijk België* in Expo 58 (10).

Als tegenpool hiervan creëerde men een modern hedendaags landbouwersdorp van ca. 3,5 ha in de verste uithoek van de Expo, tussen de Oudenaardse steenweg, de spoorweg Gent-Kortrijk en de Hall International. Bedoeling was "aan de landbouw een gepast kader te bieden en zo het grote publiek een overzicht te tonen van de problematiek van het actuele plattelandsleven". Het dorp had een kerk, een gemeentehuis, een school en modelwoningen (10a).

Wat vooral op veel belangstelling mocht rekenen, waren de twee inheemse dorpen waar 128 Senegalezen en 60 Filippino's leefden in hutten die ze zelf hadden gebouwd. De bezoekers konden hen aldus observeren in hun dagelijks leven. Een dergelijke "mensenzoo" zou heden ten dage ondenkbaar zijn, maar kaderde wel in het koloniale discours uit die tijd. Cyriel Buysse ('Zomerleven', 1915) zag de Filippino's als een mengselproduct van apen en Mongolen. Karel van de Woestijne had het over "menschentende negers" (waarmee een aantal Gentse vrouwen graag intiemer kennis maakten). Hoezeer de mentaliteit veranderd is, blijkt uit het feit dat het Gentse stadsbestuur enige tijd geleden zijn excuses aanbood voor dit mensonwaardige vertoon. Ook werd besloten de naam van de Filippijn Timicheg (1885-1913) die overleed als "bezienswaardigheid" aan een tunnel in Gent te geven.

Hoewel veel voorzorgen genomen werden om dit te voorkomen, waren er toch een zestal branden die o.m. het paviljoen van Indochina, een Duits restaurant en een deel van Oud-Vlaanderen vernielden.

Tot slot nog deze opmerking. De Gentse World's Fair was bijna uitsluitend Franstalig (het Frans was de taal der organiserende Gentse burgerij). Uitnodigingen, pamfletten en affiches waren hoofdzakelijk in het Frans opgesteld en er werd uitsluitend geld vrijgemaakt voor Franstalige voordrachten en toneelopvoeringen. Hiertegen werd wel door flaminganten geprotesteerd, o.m. op 22 juni, *Franse culturele dag*, toen zij na het zingen van de Vlaamse Leeuw hardhandig werden verwijderd (12).

0 0 0

Een wandeling doorheen de tentoonstelling (13).

Aan weerszijden van de monumentale ingang aan de Kortrijkse steenweg stonden twee stieren, symbolen van kracht en macht. Een laan, meer dan 300 meter lang, leidde naar een 45 meter hoge koepel, geflankeerd door twee pylonen. Daar werd het eresalon ingericht, versierd met 14 schilderijen door acht kunstenaars vervaardigd onder de leiding van directeur Delvin van de Academie voor Schone Kunsten.

Middenin het centrale bassin in het Erehof verrees het beeld van het Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen, een werk van Domien Ingels en Aloïs De Beule, dat na de tentoonstelling behouden bleef. Op het eind van een tweede bassin stond een waterkasteel versierd met allegorische voorstellingen van Kracht, Wijsheid en Schoonheid, werk van Jules Van Biesbroeck.

Het *Paleis voor Schone Kunsten* (13.000 m²) (13bis), niet te verwarren met het *Museum* in het Citadelpark, vormde de achtergrond van dit erehof met als bijgebouwen het *Paleis der Sierkunsten* (4.000 m²) en het *Paleis van de Fotografie* (600 m²). Langs de Natiënlaan, de centrale ader, lagen de buitenlandse paviljoenen, alsook de hal der machines (12.000 m²), naast de hal van de kleine werktuigen (4.000 m²) en de hal van het licht (3.000 m²). Het *Koloniaal Paleis*; 6.000 m² groot, verrees op het uiteinde van de Natiënlaan.

Het Gemeenteplein werd omgeven door de paleizen van de vier grote steden : Antwerpen, Brussel, Gent en Luik, elk ongeveer 700 m² groot. Het Gentse paleis stelde het Prinsenhof voor (waar Karel V geboren werd), het Luikse het Curtiushuis, dat van Brussel herinnerde aan het Stadhuis en het hoofdmotief van het Antwerpse paviljoen was het Hanzehuis. Verder was er nog de Internationale Hal (11.000 m²) waar de landen zonder eigen paviljoen werden samengebracht, de Hal van het Spoorwegmaterieel (7.000 m²), het paviljoen van de Stad Oostende (125 m²) en het paviljoen van het Gentse beroeps-, industrieel- en huishoudelijk onderwijs (2.275 m²).

De organisatoren droegen ook grote zorg voor het artistiek aspect : overal vond men kunstwerken, o.m. in de Natiënlaan, de centrale as loodrecht op de hoofdingang zag men een beeldengroep die de tuinbouw en de mechanica verbeeldt, een beeld van "De Roem", "La réalité terrassant l'Enigme", een leeuw, een condor met uitgestrekte vleugels. Ook de te Oostende geboren beeldhouwer Oscar De Clerck trok de aandacht met zijn fonteinsculptuur "Vogelenzang" (14). Midden op het Gemeenteplein verrees een 16 meter hoge stele in blauwe steen. Andere artistieke groepen wisselen af met standbeelden en vazen en droegen bij tot de versiering van de tuinen.

Veel succes had ook het Panorama van de Congo door Alfred Bastien en Paul Mathieu. Het werd later gerestaureerd en opnieuw tentoongesteld op de Wereldtentoonstelling van Brussel in 1935.

Twee radiostations (TSF) werden ingericht.: één achter de Franse sectie en een tweede achter het Koloniënpaleis. Door middel van deze laatste 100 m hoge mast kon men communiceren met de Parijse *Eiffeltoren*. Tevens zou van op de verschillende platformen van deze laatste mast frequent vuurwerk worden ontstoken. Het organiserend comité zorgde ook voor een feestelijke verlichting van het park, het feestpaleis en de Belvédèrelaan die het park met de Natiënlaan verbond. Ook de muziek ontbrak niet : een tiental kiosken waren verspreid over de diverse delen van de expo.

0 0 0

Welke was nu de plaats van de Stad Oostende in dit feestelijk gebeuren ?

Aanvankelijk had men eraan gedacht in een gemeenschappelijk paviljoen de realisaties van alle kustgemeenten tentoon te stellen (15). Toen deze poging evenwel mislukte, werd door de Oostendse Handelskamer en de Hoteliersvereniging bij de Stad aangedrongen opdat Oostende met een eigen paviljoen zou deelnemen aan de World's Fair (zoals dit traditioneel reeds gebeurde bij de vorige Wereldtentoonstellingen in België en ook in het buitenland). Men hoopte aldus het aantal bezoekers aan Oostende aanzienlijk te zien toenemen (16). Er mocht geen kostbare tijd worden verloren. Op uitnodiging van het Uitvoerend Comité van de Wereldtentoonstelling konden vertegenwoordigers van de belangrijkste Belgische kranten reeds in april 1912 een eerste bezoek brengen aan de werf van de expo. Oostende was vertegenwoordigd door Le Carillon, Le Littoral en L'Echo d'Ostende (17).

De opbouw van de wereldtentoonstelling was al flink gevorderd en sinds 19 mei 1912 kon het publiek, mits betaling van 25 centimes, de werken bezoeken op zon- en feestdagen (18).

In de gemeenteraadszitting van 5 november 1912 werd, op voorstel van waarnemend burgemeester Moreaux ingestemd met het principe van deelname aan de expo en tevens werd hiervoor een bedrag van 20.000 frank uitgetrokken (19). Eind januari 1913 werden alle Oostendenaars ertoe aangespoord om bij te dragen tot het welslagen van de Wereldtentoonstelling. Deze zou allicht meer vreemde bezoekers naar Oostende brengen dan dit reeds het geval was met de expo's van Brussel, Antwerpen en Luik. Ten eerste omdat Gent dichterbij Oostende ligt en ook omdat deze stad minder logiesmogelijkheden boodt om de toestroom van bezoekers in de zomer (met de floralien!) op te vangen. De Oostendse hoteliers en het stadsbestuur zouden er dus goed aan doen hun publiciteitsbudget voornamelijk te richten op de Wereldtentoonstelling en de Stad Gent.

Voorzitter Auguste Borgers van de Handelskamer ontving een brief van de Schepen van Financiën waarin deze het voornemen bekend maakte om een paviljoen van de Stad Oostende op de tentoonstelling in te richten. In een aantrekkelijk geheel zou men alles samenbrengen wat betrekking heeft op de voornaamste activiteiten van de Oostendse gemeenschap :

1. de seizoenactiviteit : zeebaden, Kursaal, sportieve feesten, publiciteit, hydrominerale kuren;
2. de zeevisserij en aanverwante industrieën;
3. de maritieme handel en de haven;
4. de gemeentelijke diensten;

De Oostendse deelname zou zeer algemeen het essentiële van onze locale nijverheden in het licht stellen [Handelskamer van Oostende. Verslag over het boekjaar 1912] (20). Mogen we hierbij opmerken dat aan de geschiedenis en cultuur van onze stad blijkbaar veel minder aandacht wordt besteed?

Om de Wereldtentoonstelling te begeleiden deed men beroep op een groep van niet minder dan 4.000 experten in de meest diverse domeinen. Vreemd is wel dat men voor de samenstelling ervan uitging van de lijst van de vorige Wereldtentoonstelling (1910), maar ondertussen waren enkele

experten hiervan reeds overleden. Kritiek op de samenstelling kwam er ook vanuit West-Vlaanderen, waarvan slechts 80 personen deel uitmaakten waaronder ook volgende Oostendenaars :

- klasse 87 : chemie en farmacie : De Cock, Achiel
- klasse 101 : opleiding en jeugdvormingswerk : pastoor Pype
- klasse 107 : arbeiderswoningen : Roger O, Oostende
- klasse 109 : ontwikkeling van de arbeiders : Dhr. Camerlynck, pastoor-deken te Oostende
- klasse 116 : handel : Borgers, Auguste, Oostende
- klasse 117 : kolonisatie : A. Hamman, Oostende
- klasse 118 : kolonisiematerieel : Bultinck A., Oostende
- klasse 127 : spel en sport : dhr. de Hemptinne, voorzitter van de Royal Yacht Club d'Ostende (21).

Op de bijeenkomst van de Handelskamer op 24 februari vestigde de voorzitter **nogmaals** de aandacht op het paviljoen van de stad op de Wereldtentoonstelling : hij was voorstander van het verdelen van kleine brochures, reclames, postkaarten, alsook van het publiceren van het **wekelijkse** programma der feesten, het aankondigen per affiches van de grote sportevenementen van het seizoen, enz. (22).

Op 5 maart richtte de heer Serruys een parlementaire vraag tot de bevoegde Minister. Op vraag van volksvertegenwoordigers van Hasselt had de heer Minister het comité van de Pers op de tentoonstelling uitgebreid met de hoofdredacteur van een Hasselts weekblad. Is de heer Minister niet van oordeel dat het belangrijk is dat ook de kuststeden in dit comité zouden vertegenwoordigd zijn? De inrichters van de tentoonstelling rekenden immers zeer op de nabijheid van de kust om de buitenlanders naar Gent te lokken. Het zou dus rationeel zijn dat de pers van de Belgische kust en vooral de Oostendse pers in dit comité zou vertegenwoordigd zijn. De directeur-generaal van de Wereldtentoonstelling drukte in een brief aan een Oostendse krant zijn spijt uit over deze vergetelheid. Oostende telde talrijke kranten waarvan twee in de zomer dagelijks verschijnen en verschillende hadden duizenden abonnees, wat niet het geval was voor de meeste kranten die wel in het comité vertegenwoordigd waren.

Antwoord : De vraag zal aandachtig onderzocht worden zodra de Minister bijkomende inlichtingen heeft ingewonnen (23).

Reeds in maart werd aangekondigd dat het Kursaal zou openen op 11 mei (Pinksteren), drie weken eerder dan gewoonlijk. Men verwachtte immers dat het succes van de Wereldtentoonstelling een groot aantal bezoekers naar de Koningin der Badsteden zou brengen. Het zou dan ook aangewezen zijn dat Oostende en Gent een intensieve publiciteitscampagne zouden voeren voor elkaar in beide steden (24).

Ondertussen werden de personen die zich hebben ingeschreven om tentoon te stellen in het paviljoen van de stad verzocht onverwijld aan de voorzitter van de Handelskamer een inventaris te bezorgen van de objecten die ze willen tentoonstellen, met opgave van de vereiste oppervlakte hiervoor (25).

Oostende had toentertijd naam als thermaal centrum. De Belgische Société d'Hydrologie had als lokaal voorzitter schepen Dr. Eduard Moreaux. Op een bijeenkomst op 19 april deelde deze aan het comité mede dat de Stad Oostende in haar paviljoen op de Gentse Wereldtentoonstelling zou tentoonstellen : flessen met Oostends water, zouten uit dit water getrokken alsook diverse documenten zoals de tabel van de boring uitgevoerd in 1858 in het Leopoldpark (26).

Er moest nog een suppoost (un préposé) worden aangesteld die zou instaan voor de bewaking van het paviljoen en het verschaffen van inlichtingen aan de bezoekers. Een openbare oproep van het stadsbestuur , gedateerd 9 mei 1913, verscheen pas in de plaatselijke kranten op 14 mei

(avondeditie) en 15 mei! De plaats van suppoost (préposé) van de stad voor het toezicht in het paviljoen opgericht in de Wereldtentoonstelling te Gent is te begeven. Het college zal de aanvragen tot het bekomen van deze plaats aanvaarden tot en met vrijdag 16 mei (!). De kandidaten moeten bij hun aanvraag referenties voegen, laten weten welke talen ze spreken en tevens op welke wedde ze aanspraak maken. Weinig ruchtbaarheid werd aan deze oproep gegeven. Nederlandstalige bladen hadden zelfs niet de tijd om dit bericht op te nemen. Volgens de burgemeester waren er "enkele" kandidaten. Een titularis voor deze functie werd vlug gevonden: het wordt Leon Verhaeghe (°1882), (toevallig?) de broer van schepen Dr. Georges Verhaeghe (27).

Maar daarvoor was het wel nodig dat het Oostends paviljoen geopend is en kan bezocht worden. Begin april kon een delegatie van de Oostendse hoteliersvereniging met genoeg constateren dat het exterieur van het (mooi gesitueerde) paviljoen volledig afgewerkt was. Bleef nu alleen nog de taak het interieur mooi in te richten, met een schat aan informatie en publiciteit voor onze stad (28).

Halfweg mei lezen we evenwel: "tegenover het Paleis van Canada verrijst het paviljoen van Oostende, waarvan niets de bestemming aanduidt en waarvan de deuren hardnekkig gesloten blijven. Het schijnt dat dit paviljoen nog niets bevat (29). Op deze datum waren al paviljoenen van Monaco en enkele andere kuuroorden (Vichy, Aix-les-Bains, Enghien-les-Bains) geopend (30).

Wat de publiciteit betreft: "we hebben nergens de naam Oostende ontdekt. De kleine Decauville-trammetjes dragen zeer opvallend reclame voor Heist-aan-zee. De zeer elegante beschrijvende brochure van de tentoonstelling bevat wel aankondigingen van Blankenberge, Heist, Duinbergen, Het Zoute, Brugge, enz. Maar over Oostende is er niets te bespeuren" (31) "De gemeentebesturen van de diverse steden van ons land met een paviljoen op de Gentse expo gingen deze week over tot de inhuldiging hiervan. Dat van Oostende verrijst majestueus in de tuinen en blijft hermetisch gesloten. Men spreekt over 15 september (!) als openingsdatum" (32) (33).

Op de gemeenteraadszitting van 20 mei diende het College bij hoogdringendheid een aanvraag in om het krediet voor het Oostends paviljoen met 10.000 frank te verhogen zodat het totaal nu op 30.000 frank zou komen. De medewerking van de Oostendse organisaties ontbreekt volledig, zegt burgemeester Liebaert, zodat alle kosten voor rekening komen van de stad: het drukwerk, de inrichting, de wedde van de toezichter, enz. Op de vraag van H. Baels: "Le pavillon est-il visible?" antwoordt schepen Moreaux: "il est visible mais il n'est pas visitable". Daarom vragen we u dit supplementair krediet, aldus de burgemeester, om het paviljoen te kunnen inrichten. De kredietverhoging werd goedgekeurd (34).

Laten we nu even naar het kostenplaatje kijken van de Oostendse deelname. Een eerste krediet van 20.000 frank werd goedgekeurd in november 1912, een bedrag van 10.000 frank werd hier in mei aan toegevoegd, samen dus 30.000 frank. Dit bedrag werd als volgt besteed:

- 15.000 frank voor drukwerk van affiches, brochures, folders e.d., gedrukt door De Rycker en Mendel. In werkelijkheid werd de helft hiervan terugverdiend door de publiciteit voor diverse firma's in de brochures.
- de wedde van de suppoost van het paviljoen bedroeg 150 frank per maand, zes maanden lang, dus een totaal van 900 frank.

Met nog enkele kleinere uitgaven komen we op 9.000 frank die al zijn besteed. Er bleef dus 21.000 frank voor de inrichting en uitbouw van het paviljoen.

Daarnaast stond nog een bedrag van 36.000 frank ter beschikking voor de publiciteit in het ganse jaar 1913 (35).

Eerder sporadisch was het Oostends paviljoen even geopend, maar er kwamen weinig positieve geruchten van mensen die erin geslaagd waren het te bezoeken. Albert Bouchery, directeur en hoofdredacteur van Le Carillon, besloot daarom zelf eens poolshoogte te gaan nemen. Aan de hand van zijn verslag kunnen ook wij een blik werpen op dit paviljoen (36).

(NVDR : Het betreft hier geen letterlijk citaat !)

“ Over de ligging kan men zeker niet klagen : in het zuiden, nabij het Canadees paviljoen en niet ver van die van de grote Belgische steden. Het Oostends paviljoen is een klein achthoekig gebouw, opgetrokken uit witte steen en bekroond met een koepel. Op het fronton prijkt met fierheid : “Ostende, Reine des Plages”. De totale oppervlakte bedraagt 125 m². De plannen van_ het paviljoen waren het werk van de h. Verraert, stadsingenieur (37).

In tegenstelling tot de paviljoenen der vier grote steden – Brussel, Antwerpen, Gent en Luik, waarvan de architectuur herinnert aan hun glorierijk verleden – was het (kleinere) Oostends paviljoen ‘noch bijzonder mooi, noch lelijk, maar middelmatig , gewoon [quelconque]’, zoals verwacht wordt van een bouwwerk dat maar enkele maanden moet blijven staan. Naast de ingang hangen een dozijn spinaziegroene affiches met zwarte “rouw”rand met afbeeldingen van baadsters. Deze weinig aantrekkelijke affiches (overigens niet in Oostende vervaardigd) maken niet zo’n goede indruk”, vond onze journalist.

Bij het binnentreden in het paviljoen zien we vóór ons een muurschilderij “waarvan we de auteur niet (willen) kennen” (sic). Het dozijn erop afgebeelde volwassenen en kinderen moeten allicht de kosmopolitische menigtes voorstellen die ’s zomers Oostende aandoen. Boven deze “image d’Epinal” een stuk dijk en daarboven een “simili”voorstelling van het Kursaal. Allicht om aan het geheel een diorama-effect te bezorgen heeft men onderaan het schilderij een kruiwagen zand uitgestort (dat een meer dan normale hoeveelheid schelpen bevat).

Het paviljoen is ingedeeld in een reeks verschillende boxes die elk aan een bepaald thema zijn gewijd. Men ziet er enkele “primitieve” statistieken, enkele plannen van scholen, een grafiek van de groeiende bevolking van Oostende Er is bijna geen sprake van de artesische bronnen waarin zovele Oostendenaren de renovatie van hun stad in de nabije toekomst zien, eenmaal het thermenpaleis zal gebouwd zijn. Er zijn wel enkele aanduidingen van de wetenschappelijke analyse van dit water, maar geen enkele fles. Aan de voorzijde van een box met als onderwerp “Sport” twee mooie EHBO-dozen (!?) en achteraan drie affiches met drie oude foto’s van de Wellingtonrenbaan. Een interessant gedeelte is gewijd aan de politie. Op het eerste zicht ziet men weinig verband met Oostende. Hoewel, de Oostendse adjunct-politiecommissaris E. Goddefroy was één van de eersten die moderne technieken van de wetenschappelijke politie zou toepassen. In 1911 was op zijn initiatief een politieschool te Oostende opgericht (38).

In een te kleine ruimte wordt de mooie schelpenverzameling van de heer Valschaerts, gewezen directeur van de vismijn, intussen overleden, voorgesteld. L’Echo d’Ostende had er zich al vrolijk over gemaakt dat de “clou” van de tentoonstelling een schelpencollectie zou zijn (39). Deze werd voor de tentoonstelling geordend door dokter Eugène Van Oye.

Enkele kleine schaalmodellen van schepen moeten de bezoeker er allicht op wijzen dat Oostende een zeehaven is en het kopstation van een heel netwerk van spoorwegen die het continent doorkruisen. Onze Oostendse handel moet zagezegd vertegenwoordigd worden door enkele flessen levertraan, een schaalmodel van het eerste oesterpark van de heren Stichert en Stracké en enkele schelpen met reclame van het Huis Janssens en Mestdagh.

Wat het drukwerk betreft : er wordt er zeer weinig uitgedeeld. De bestelling voor 15.000 frank brochures, folders, affiches, stadsplannen enz. die in Brussel worden gedrukt is nog niet uitgevoerd. De bezoeker moet genoegen nemen met een oude brochure over Oostende (uitgegeven door de

Imprimerie-Lithographie de la Cour en waarvan er slechts enkele exemplaren meer ter beschikking waren) en met een mooi programma voor 1913 van de paardenkoersen uitgegeven door de Société des Courses. De Oostende-brochure toont het Kursaal zoals het er uitzag vóór de aanzienlijke transformatie die het gebouw de laatste 7 jaar onderging. Er bestaan ook stadsplattegronden van Oostende, gedrukt door een Gentse drukkerij, maar onze bezoeker heeft er geen gekregen.

Wat ontbreekt er allemaal ? De prachtige dijk, de luxueuze salons van het Kursaal, het merendeel der sportactiviteiten (behalve de drie oude foto's van de renbaan), het uitzicht van onze havengeul en haven, onze pittoreske zeebaden, onze parken en tuinen : dat alles bestaat blijkbaar niet voor de organisatoren van ons Gents paviljoen. Het weinige dat getoond werd, zal er allicht niet toe bijdragen het aantal vakantiegangers in Oostende in aanzienlijke mate te doen toenemen. Had men niet kunnen de namen vermelden van al de grote artiesten die onder leiding van maestro Rinskopf optraden in het Kursaal ? Ons internationaal bekend orkest en zijn dirigent, ons theater, onze "soirées dansantes" en onze bals, van dat alles is niets te zien ".

Van overal kwam er felle kritiek op de schamele inrichting van het Oostends paviljoen, dat gezien werd als een anti-reclame (une publicité à rebours) voor onze stad. "Lächerlich, sehr lächerlich", was de commentaar van een Duitse bezoeker (40). En een krant ging nog verder : 'Hebt u het Oostends paviljoen niet kunnen bezoeken ? Geen nood : het is weerhouden voor het Parijse 'Salon des Humoristes' volgend jaar (41).

Het kon dan ook niet anders of het Oostends paviljoen kwam ter sprake op de eerstvolgende gemeenteraadszitting van 17 juni, met een interpellatie van Alfons Elleboudt (42).

Alle kranten, zei hij, vonden het paviljoen lamentabel en hij las een klein artikel voor uit het laatste nummer van Le Sport Belge dat genoeg zegt over de staat van het paviljoen :

"Avez-vous vu le pavillon de la ville d'Ostende à l'Exposition de Gand ? 'Ostende, Reine des Plages' annoncent les affiches extérieures, des affiches d'Epinal, d'un épinard vert-de-grisé. La Reine en question est célébrée à l'intérieur par une toile de deux metres carrés représentant un petit coin de l'estran où grouillent une dizaine de gosses un jour de mauvaise humeur du soleil. Pour completer l'illusion du 'diorama', un peu de sable habilement piétiné a été répandu devant le tableau qu'entourent de vagues oripaux écarlates. Dans un coin, quelques bouteilles d'huile et la coque d'un petit bateau ; ceci afin d'assurer le visiteur qu'on ne lui en monte pas un grand. Au fait si vous ne l'avez pas vu, vous le verrez, ce pavillon l'an prochain à Paris. Il a été retenu pour le Salon des Humoristes " (42bis).

Elleboudt vroeg dan ook dat het College zeer dringend maatregelen zou nemen opdat het Oostends paviljoen zou worden heringericht zodat het niet meer een schande zou zijn voor onze stad.

Burgemeester Liebaert belooft dat op 28 juni het paviljoen volledig in orde zal zijn, na de aanvullingen die zullen gebeuren op de huidige schikking die slechts voorlopig was : zowel het gebouw als de inhoud ervan zullen dan boven elke kritiek verheven zijn. Schepen De Vriese is bezig met het zo goed mogelijk in te richten zodat de stad er niet meer over beschaamd hoeft te zijn. Hadden wij geen paviljoen opgericht, dan zou men ons dat verweten hebben. Nu stuurt men ons verwijten toe omdat we geen hulp hebben ontvangen van de Oostendenaars.

Op de vraag of de stad niet beter zelf had ingestaan voor de bouw van het paviljoen, antwoordt schepen Dujardin (openbare werken). De bouw van het paviljoen werd niet geleid door onze technische diensten. We zijn naar Gent gegaan en ter plaatse vonden we mensen die ons een paviljoen hebben voorgesteld. Het zijn fabrikanten van paviljoenen die niets anders doen, en we hebben het type aanvaard waarvan men ons de plannen had overhandigd. Had onze technische dienst zelf de bouw ondernomen, dan zou dat ons veel hebben gekost en we zouden veel moeilijkheden hebben gekend en het paviljoen zou nooit op tijd gereed zijn gekomen. De h. Elleboudt antwoordt dat we in dit geval tenminste de plannen hadden kunnen bekijken en ze hadden kunnen goedkeuren of verwerpen. Zo zouden we Oostende niet belachelijk hebben gemaakt.

Iedereen is het erover eens, zegt de burgemeester, dat het gebouw niet belachelijk is. En hij besluit : we vragen nog een uitstel tot 28 juni, dan zal iedereen tevreden zijn.

In werkelijkheid werd de opening nog tot tweemaal toe met een week verdaagd (43). Ondertussen werden volgens personen die het paviljoen bezochten, belangrijke verbeteringen aangebracht.

Op vrijdag 11 juli was het eindelijk zover (44). Om 15 uur werd het Oostends paviljoen officieel ingehuldigd. Het daarbij aanwezige publiek was vrij beperkt, daar men slechts op uitnodiging werd toegelaten. Onder de aanwezigen bemerkte men dhr. Verbeke (oud-senator), dhr. Coppieters (45) (oud-senator) en één der directeurs van de Wereldtentoonstelling, volksvertegenwoordiger Adolphe Buyl, burgemeester Liebaert, schepenen Verhaeghe en De Vriese, gemeenteraadslid Verdeyen, dhr. Cadola (e.a. conducteur van Bruggen en Wegen), dhr. Vermeire (stadsontvanger), dhr. Baels (reder) en verscheidene vertegenwoordigers van de Pers, hoewel sommige Oostendse lokale journalisten er zich over verwonderden geen uitnodiging te hebben ontvangen.

Burgemeester **Liebaert** verklaart het Paviljoen van de Stad Oostende op de Wereldtentoonstelling officieel voor geopend. In zijn rede wijst hij op de voordelen die de Koningin der Badsteden hoopt te halen uit haar deelname. De eer voor de organisatie van het paviljoen komt volgens hem toe aan schepen van financiën De Vriese die er de spil van was. Hij verleent dan ook het woord aan schepen **De Vriese** die de draagwijdte van de Oostendse deelname toelicht, de gunstige gevolgen die men verhoopt en de grote publiciteit die deze participatie zal meebrengen voor onze bad- en zeestad (46). Sprekend over de toekomst van Oostende heeft hij er alle vertrouwen in dat de Koningin der Badsteden haar vroegere glorie zal terugwinnen indien de openbare macht haar recht doet toekomen in de kwestie van de spelen die van levensbelang zijn voor onze stad. Hij bedankte zijn medewerkers die bijdroegen tot de realisatie en het Paviljoen en met name de heren De Rycker en Hendel, drukkers van de affiches, folders en brochures die in een uiterst beperkte tijd een perfect en zeer goed geslaagd werk leverden. Op het einde van de tentoonstelling zou blijken dat een enorme hoeveelheid drukwerk werd verspreid. In een zeer gesmaakte improvisatie betuigde senator **Coppieters** eer aan de met succes bekroonde inspanningen van de Stad Oostende om waardig en nuttig vertegenwoordigd te zijn op deze Gentse Wereldtentoonstelling, die de grote Europese attractie van het jaar wordt. De heer **Buyl**, volksvertegenwoordiger, brengt in naam van de Oostendse bevolking hulde aan de heer **Verbeke** die in zijn gase loopbaan een toegewijde vriend is gebleken van zijn kiezers en die met zoveel waardigheid en gezag zijn mandaat als senator uitoefent. Deze verdiende huldebetuiging aan de h. Verbeke oogst veel sympathie bij de aanwezigen. Na de dankbetuigingen door de h. **Stracké** aan het Stadsbestuur in naam van de Hoteliersvereniging, neemt burgemeester **Liebaert** opnieuw het woord om de "*pers van het land*" te bedanken voor haar medewerking. En hoe was het nu gesteld met het paviljoen ? Heel geslaagde aanpassingen zijn gebeurd die onze deelname aan de Gentse Wereldtentoonstelling onder alle opzichten zeer interessant hebben gemaakt. Het Paviljoen is onze bad- en zeestad waardig. Elk van de zeven secties die het omvat, toont onder diverse vormen de voorwerpen die het nuttigst zijn om de diverse takken van de Oostendse activiteit te leren kennen en te waarderen. In de afdeling publiciteit (vooral die op zeer korte termijn) blijven evenwel nog enkele lacunes maar deze zullen

binnen enkele dagen zijn verholpen. De Decauville-wagonnetjes die op de tentoonstelling rondtoeren, dragen allen op een goed zichtbare plaats de aanbeveling : “*Visitez Ostende, à 40 minutes de Gand*”. Uitstekende publiciteit !

Ziedaar het verslag van de officiële openingsdag.

Le Carillon beloofde “om binnenkort” een uitvoerig artikel te wijden aan de Oostendse deelname aan de Wereldtentoonstelling. Maar dit is blijkbaar niet gebeurd. We hebben er, ondanks grondig onderzoek, alleszins geen spoor van gevonden.

L’Echo d’Ostende geeft ons wel een inkijk in het vernieuwde interieur. L’Echo citeert diverse kranten: L’Etoile belge, La Chronique en Le Bien Public, die zich zeer lovend uitlaten over het Oostends paviljoen (47).

La Chronique beschrijft als volgt het paviljoen en de inrichting ervan. In het inlichtingenbureau voor vreemdelingen, gelegen bij de ingang, stelt de sectie Openbaar onderwijs talrijke plannen en berichten betreffende de Oostendse scholen tentoon..Vervolgens is een stand gewijd aan de zeevisserij met vier mooie kleine bouwmodellen van stoomtrawlers van de ‘Pêcheries d’Islande’, waarvan één werd aangeboden aan de Koning door de heer Jules Baels, directeur van de ‘Pêcheries d’Islande’. Bij deze modellen horen een reeks diploma’s die getuigen van de vele onderscheidingen die de maatschappij behaalde op de tentoonstellingen in Parijs, Oostende, Brussel en Gent in 1899. Jules Baels bezit sinds 17 jaar het record voor de visverkoop in de Oostendse vismijn.

Een belangrijke kustnijverheid - de oesterkweek – met op de eerste rij de Huîtrières Stickert-Stracké die uitmunten door het belang en de omvang van hun omzet. De firma wordt uitgebraat door de heren Albert Rau en Auguste Stracké (eigenaar van het Hôtel d’Allemagne; ze bezit praktisch het monopolie van de kweek van Engelse luxe-oesters , de echte ‘Ostendaises’ naar Rusland, Oostenrijk, Duitsland en zelfs naar Frankrijk; méér dan drie en een half miljoen van deze schaaldieren worden verstuurd. Talrijke visgereien , dozen met hulpgeroi voor de marine, en stalen vislevertraan vervolledigen deze stand.

Het luxueuze leven van het hoogseizoen wordt op aantrekkelijke wijze voorgesteld in een mooi diorama achteraan in het paviljoen en die een vrolijke scene op het strand oproept met achteraan de indrukwekkende massa van ons unieke Kursaal.

De volgende stand is gewijd aan feesten en sporten. Een groot bord toont ons de ontelbare portretten van de “sterren” van het seizoen, met in het midden het sympathieke profiel van de succesrijke *maestro* Léon Rinskopf . Verder in deze sectie : benodigdheden voor alle sporten : schermen, lopen, lawn-tennis, cricket, enz.

De maritieme handel wordt vertegenwoordigd door sloopstypes van alle sloopvaartlijnen met eindpunt Oostende. Een zeer gedetailleerde maquette van de “*pont transbordeur*” die in uitvoering van de overeenkomst tussen de Staat en de Stad Oostende van 1912 weldra de twee oevers van de havengeul zal verbinden.. Nantes, Rouen en Marseille hebben dit systeem al aangenomen.

De stand gewijd aan de hygiëne toont een interessante documentatie over het artesisch grondwater van Oostende en stalen van dit water die op een aantrekkelijke wijze gebotteld zijn.

La Chronique bedankt ten slotte nog de heer Léon Verhaeghe, de jonge en vriendelijke conservator die hen heeft geholpen om zich te documenteren over de tentoonstelling

Le Bien Public is niet minder lovend. Het Paviljoen van Oostende, uitstekend geplaatst rechtover het Paleis van de Congo en dat van Canada, is reeds zeer aantrekkelijk op zichzelf. Het is vooral interessant doordat het, in enkele zeer goed ingerichte compartimenten, gans het mondaine

Oostende samenvat : een diorama van het strand en de Kursaal, de afdeling van de politieschool, deze van de zeehaven met een schaalmodel van de nieuwe “*pont transbordeur*”, de vissershaven met zijn trawlers en sloepen, zijn oester- en kreeftenparken, en zoveel andere interessante dingen.

Wat een verschil in appreciatie met het hoger vermelde verslag van het bezoek van de directeur van Le Carillon, begin juni ! Blijkbaar waren de aanpassingen succesvol, hoewel de basisinrichting dezelfde was gebleven.

Halfweg juli rolt de Oostendse publicitaire brochure van de persen, een zeer kwaliteitsvolle publicatie. Op de cover staat een mooie bekende affiche die we ook terugvinden op de folder. Met zwarte letters op een licht-bruine achtergrond is de brochure heel goed leesbaar en elegant; de tekst is opgeluisterd met talrijke mooie foto's . Sommigen hadden kritiek op het laattijdige verschijnen en verweten dat aan het stadsbestuur. De waarheid is dat sommige Oostendenaars eerst de uitgave van deze brochure op zich hadden genomen, maar deze taak hadden onderschat. Zodat ze uiteindelijk toch moesten aankloppen bij het stadsbestuur, wat de vertraging verklaart (48).

Een grote hoeveelheid van dit publicitair materiaal werd tijdens de expo aan de bezoekers uitgedeeld.. Derycker en Mendel drukten 30.000 brochures, 10.000 folders en 5.000 affiches.(49).

Later in de maand juli wordt gemeld dat de publiciteit voor de dag zelf en de volgende dag nu zeer goed georganiseerd is door middel van panelen met verplaatsbare letters. Tevens vindt men goedgeplaatste affiches en andere publiciteit voor de huidige Oostendse feestelijkheden. (50).

Een heel praktische affiche ‘**Gent-Oostende**’ werd uitgegeven waarop de uren vermeld staan van de trein naar Gent en vice versa. Geen enkele affiche is evenwel te zien in het Oostends paviljoen. Eén enkele bevindt zich in het ‘*Salon de lecture et de correspondance*’ van het Kursaal. De Gentse tentoonstelling nam nochtans de kost van deze affiche voor haar rekening en voor Oostende betekent dit dus een volledige gratis publiciteit (51).

Midden juli raakt bekend dat een ‘mandement’ van de Belgische bisschoppen voor de helft van de Wereldtentoonstelling te Gent een verbod uitspreekt. Dit was vooral te wijten aan het teveel bloot op de kunsttentoonstelling. Het Oostends paviljoen zal wel niet tot het “verdoemde” gedeelte hebben behoord (52).

Op donderdag 7 augustus 1913 om 15 uur gaf historicus dr. Victor Fris in het Oostends paviljoen een voordracht met als titel “*Transformations d’Ostende depuis le XVIe siecle jusqu’à nos jours*” (53). Victor Fris schreef ook de begeleidende brochure bij het gedeelte “*La Vieille Flandre*” (54).

Ook de filatelisten werden niet vergeten. Op initiatief van de Aéro Club d’Ostende et du Littoral (voorzitter baron R. de Vrière) verzekert piloot Henri Crombez (1893-1960) op donderdag 29 mei een postdienst per vliegtuig (type Deperdussin, aanvankelijk een toestel van 50 PK, later van 80 PK) tussen Gent en Oostende, heen en terug. Op deze dag zal Crombez vertrekken tussen 2.30 en 3 uur van op de vlakte van de Wereldtentoonstelling en een half uur later landen op het strand te Oostende, vóór het Palace Hotel : hij zet er de post uit Gent af en vertrekt dan onmiddellijk terug met de post uit Oostende. Speciale postkaarten die tegen de prijs van 1 frank, niet gefrankeerd , worden verkocht in het lokaal van de Aéro Club, Société Littéraire, Wapenplein, Oostende. Deze kaarten waarvan de uitreiking wordt verzekerd met bestemming in België of het buitenland, dragen de stempel van de Aéroclub en de luchtpoststempel. Ze moeten worden gedeponneerd in bovenvermeld lokaal ten laatste op woensdag 28 mei om 5 uur ’s namiddags. In geval van slecht weer wordt de postdienst de dag daarop verzekerd (55). Deze postdienst werd herhaald op maandag 4 en donderdag 7 augustus. Kaarten moesten worden gedeponneerd ten laatste op zondag 3 en

woensdag 6 augustus, telkens vóór 8 uur 's avonds (56). Ook tussen Gent en Rijsel werd een postdienst voorzien (56bis).

Ook buiten het Oostends Paviljoen vinden we de naam van een Oostendenaar terug. S.B. The United States Trading Company die als technici heeft de "*Société d'Electricité et de Construction Mécanique Robert Bouchery et Cie*", stelt op de Wereldtentoonstelling een elektrische radiator tentoon, gebaseerd op een heel nieuw principe en waarvan het elektrisch gedeelte gebouwd werd te Oostende volgens studies gemaakt door ingenieurs van deze firma. Een "*Diplôme de Grand Prix*" werd hun uitgereikt (57).

De beheerraad van S.E.O. (*Société économique d'Ostende*) besloot op 1 februari 1913 om deel te nemen aan de "Wederlandsche Tentoonstelling van Gent" in de "Wedstrijd der openbare en bijzondere instellingen van maatschappelijke huishoudkunde", om de prachtige vooruitgang van hun samenwerking en de doeltreffende inrichting van deze vennootschap te laten uitschijnen. De toetreding bestaat uit twee aanschouwelijke tabellen uitgestald in de Belgische sectie (groep XVI, klasse 194) welke op ingrijpende en doeltreffende wijze aantonen hoe deze maatschappij, in 1893 uit niets ontstaan, nu als één der machtigste en best ingerichte bekend staat. Verder wordt gewezen op de samenstelling van hun maatschappelijk fonds, op hun bestuurswijze en enkele bondige aanwijzingen betreffende het doel en het streven van deze vereniging. De jury verleende aan S.E.O. het gulden eremetaal (58).

Eveneens op sportief vlak is Oostende aanwezig te Gent. Het hockeyteam van V.G. Oostende neemt op zondag 21 september deel aan het internationaal toernooi van de Wereldtentoonstelling. 's Morgens wordt er gespeeld tegen Olympique Lillois en 's namiddags tegen Beerschot A.C. (59).

0 0 0

Op 3 november 1913 sluiten definitief de poorten van de Wereldtentoonstelling. Binnen de kortste keren wordt alles met de grond gelijk gemaakt en heden ten dage herinneren nog zeer weinig overblijfselen aan dit grootse evenement. (60). Voor Gent was het belangrijkste resultaat reeds tijdens de jaren vóór de Wereldtentoonstelling gerealiseerd, namelijk de grondige transformatie van het stadscentrum met o.m. het bekende uitzicht op de "Drie torens" vanop de Sint-Michielsbrug. De monumenten van het stadscentrum werden volledig bevrijd van de hen omringende gebouwen, vele oude gebouwen (bv. het Belfort) werden zeer grondig gerestaureerd in historiserende stijl. Ook het nieuwe Sint-Pietersstation, ontworpen door architect Louis Cloquet (1912), en het (thans verlaten) Postgebouw op de Korenmarkt zijn in deze periode ontstaan.

In het "*Sint-Pietersstation*" dat sinds enkele jaren gerestaureerd wordt in het kader van een groot project, is Oostende vrij prominent aanwezig. Als je er bent, kijk dan eens boven de loketten 8, 9 en 10. Daar vind je een mooie romantiserende afbeelding van de Stad Oostende uitgevoerd in de sgraffito-techniek (61). Lange tijd verborgen achter een vals plafond werd dit kunstwerk in 2009 vrijgemaakt. De sgraffiti in het station zijn het werk van Prosper Cornelis..

"Vooraan zijn drie schepen zichtbaar, waaronder een stoomboot met volle zeilen, de "Princesse Elisabeth". De voorstelling werd geromantiseerd want normaal werden de zeilen nooit samen met de motor gebruikt. Uit de schoorsteen komt een rookpluim. De badgasten amuseren zich op het strand en in de zee. Op de achtergrond is de toenmalige skyline van Oostende zichtbaar. Ook de oriëntatie van het paneel in het station is opmerkelijk. Het paneel Oostende bevindt zich in de richting van de Stad Oostende" (62).

Nabij het Sint-Pietersstation blijft nog het grote "*Flandria Palace Hotel*" (thans ingenomen door de N.M.B.S.). Op een groot deel van de expositiegronden ontstond in de jaren twintig het "*Miljoenenkwartier*" en later de campus "*De Sterre*".

De Wereldtentoonstelling trok in totaal officieel 9.503.419 bezoekers (63), maar andere bronnen spreken van tussen 4 en 8 miljoen (vele bezoekers kwamen immers méér dan eenmaal).

De organisatoren bleven wel achter met een voor die tijd reusachtig financieel deficit van 2,5 tot 3 miljoen Belgische frank. Dit werd een geliefkoosd onderwerp waarmee de Gentse revues en liedjeszangers van deze tijd graag de draak staken. Desalniettemin verklaarde Henri Boddaert bij de liquidatie van de Expo-NV op 28 april 1914: "*Wij denken dat weinig tentoonstellingen in bouwkundig opzicht zo een harmonisch geheel vormden. Onze wereldtentoonstelling was een werk van pure schoonheid*" (64).

De Oostendse deelname aan de Wereldtentoonstelling kende, zoals we zagen, een zeer moeizame en verre van succesvolle start, maar uiteindelijk viel alles wel in de plooiën. De impact die de wereldtentoonstelling had voor Oostende is moeilijk te evalueren, daar het volgende zomerseizoen compleet de mist inging door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog op 4 augustus 1914.

Het definitieve einde van de Belle époque waarvan de Gentse Wereldtentoonstelling een laatste glansmoment is geweest. Nadien zou niets nog hetzelfde zijn ! ..

VERWIJZINGEN

- (1) <http://nl.wikipedia.org/wiki/wereldtentoonstelling>
http://nl.wikipedia.org/wiki/wereldtentoonstelling_van_1913
- (2) Le Carillon 10/10/1912
- (3) EXPOTOPIA. Les expos belges. Filmarchief, les DVDs de la cinémathèque, p. 53
- (4) Zie over deze architect : Antony Demey: *Oscar Van de Voorde Architect 1871-1938* (Gent 1997), 79 blz. en: Nationaal Biografisch Woordenboek, dl. 16 (2002), kol. 841-848.
Antony Demey gaf op 27 augustus 2013 een voordracht over : '*Oscar Van de Voorde en de Gentse Wereldexpo 1913*' in het Buurthuis te Westende. Oscar Van de Voorde ontwierp ook villa "Les Zéphyr" in Westende.
- (5) *De Wereldtentoonstelling te Gen April-November 1913*, in: Dietsche Warande en Belfort; 1913, p. 467-477. Geciteerd in: Ruben Mantels: De Gentse Universiteit op de Wereldtentoonstelling
- (6) Ontleend aan: *Een stad in opbouw 2: Gent van 1540 tot de Wereldtentoonstelling van 1913* (Tielt : Lannoo, 1992), laatste hoofdstuk.
De staff-techniek wordt uitvoerig beschreven in: A. Capiteyn: *Gent in weelde herboren* (artikel uit *Gand-Exposition*).
- (7) Le Carillon 10/04/1913
- (8) Le Carillon 29/04/1913 : *L'Ouverture officielle de l'exposition de Gand*
- (9) L'Echo d'Ostende 26/03/1913

- (10) en (10a) A. Capiteyn: *op. c.*
- (11) Nog even feesten : 100 jaar wereldexpo in Gent. Memo-geschiedenis/Eos Wetenschap 2013 + Het Nieuwsblad 15/12/2010
- (12) <http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1913-de-gentse-expo>
- (13) Le Carillon 12/04/1913
- (13bis) Mevrouw Madeleine De Paepe, aquarelliste van de Oostendse Kunstkring, is één van de quarellisten aanvaard op het 'Salon des Beaux-Arts' (Le Carillon 01/05/1913)
- (14) Norbert Hostyn: *Beeldhouwer Oscar De Clerck 1892-1968* [en] *Kunstschilder Jan De Clerck 1881-1962*. Tentoonstelling 4 april tot 14 juni 1992: catalogues http://nl.wikipedia.org/wiki/Oscar_De_Clerck
- (15) Le Carillon 17/10/1912;
- (16) Le Carillon 05/12/1912;
- (17) L'Echo d'Ostende 14/04/1912;
- (18) Le Carillon 27/06/1912;
- (19) Le Carillon 07/11/1912;
Bulletin Communal de la Ville d'Ostende.
Séance du 5 novembre 1912
- (20) Le Carillon 22/02/1913;
- (21) Le Carillon 08/03/1913;
- (22) Le Carillon 01/03/1913;
- (23) L'Echo d'Ostende 12/03/1913. Zie Le Carillon 27/02/1913 : West-Vlaanderen is slechts vertegenwoordigd door 2 kranten uit Brugge. Oostende ontbreekt volkomen.
- (24) Le Carillon 06/03/1913;
- (25) Le Carillon; 29/03/1913;
- (26) Le Carillon ; 22/04/1913;
- (27) Le Carillon ; 17/05/1913, 22/05/1913 en L'Echo d'Ostende 21/05/1913. Léon Verhaeghe werd later directeur der feesten en was opnieuw toezichter van het Oostends paviljoen op de Wereldtentoonstelling te Antwerpen.
- (28) L'Echo d'Ostende ; 02/04/1913
- (29) Le Carillon 15/05/1913;
- (30) Le Carillon 17/05/1913;

- (31) Le Carillon 15/05/1913;
- (32) La Saison d'Ostende 25/05/1913;
- (33) Oostende was niet de enige deelnemer waarvan het paviljoen laattijdig opening: in juni openden meer dan 15 nieuwe afdelingen (o.a. Perzië, Japan; Bolivië, Guatemala en Californië);
- (34) Le Carillon 22/05/1913;
Bulletin Communal de la ville d'Ostende. Séance du 20 mai 1913;
- (35) Le Carillon 24/05/1913;
- (36) Le Carillon 05/06/1913;
- (37) L' Echo d'Ostende 02/04/1913;
- (38) Later werd hij gerechtelijk officier bij het Brusselse parket en publiceerde: *Manuel élémentaire de police technique* (Editions Veuve Ferd. Larcier);
Le Carillon 16/08/1922. Zie ook: Le Carillon 16/09/1911 'La police scientifique'
- (39) Le Carillon 27/05/1913;
- (40) Le Carillon 05/06/1913;
- (41) Le Sport Belge, geciteerd in: Bulletin Communal de la Ville d'Ostende. Séance du 17/06/1913;
- (42) Le Carillon 19/06/1913. Bulletin Communal de la Ville d'Ostende. Séance du 17/06/1913.;
L'Echo d'Ostende 18/06/1913;
- (42bis) We hebben deze tekst niet in het Nederlands vertaald omdat bijna alle gegevens die erin voorkomen, reeds werden vermeld in het verslag van het bezoek van Albert Bouchery; (zie hoger). Bovendien bevat de Franse tekst een leuke, moeilijk te vertalen woordspeling.
- (43) ²L'Echo d'Ostende 28/06/1913. Le Carillon 07/07/1913;
- (44) Le Carillon 12/07/1913;
- (45) Emiel Coppieters (1845-1922) werd 'Koninklijk hoge commissaris der verwoeste gewesten' en raadgever van de minister van Openbare Werken;
- (46) De volledige (Franse) tekst van de toespraak van de heer De Vriese staat afgedrukt in L' Echo d'Ostende 16/07/1913;
- (47) L' Echo d'Ostende 16/07/1913;
- (48) L' Echo d'Ostende 16/07/1913;
- (49) Le Carillon 13/09/1913;
- (50) Le Carillon 24/07/1913;

- (51) Le Carillon 17/07/1913;
- (52) Le Carillon 24/07/1913.
- (53) Le Carillon 07/08/1913. La Saison d'Ostende 06/08/1913;
- (54) Victor Fris (° Geraardsbergen 18/02/1877 - + Elsene 24/05/1925) werd in 1899 doctor in de letteren en wijsbegeerte (geschiedenis), in 1900 kandidaat archivaris en in 1901 laureaat van de Universitaire Wedstrijd. Hij was achtereenvolgens leraar geschiedenis aan de athenea van Verviers en Oostende en aan de 'Lagere normaalschool voor juffrouwen' en het 'De Kerckhove Instituut' te Gent. Uiteindelijk werd hij professor aan de Gentse universiteit, belast met de cursussen paleografie, diplomatiek, oefeningen geschiedenis en historische kritiek Tevens was hij hoofdarchivaris van de stad Gent. Als historicus was hij gespecialiseerd in de geschiedenis van Vlaanderen en het rijke verleden van Gent (o.m. *Histoire de la ville de Gand* [1913]). V. Fris overleed op 48-jarige leeftijd aan de gevolgen van een heelkundige ingreep. Van 1904 tot 1921 woonde hij in Gent. Tijdens zijn "Oostendse" periode hield hij voor het Willemsfonds diverse, zeer gesmaakte voordrachten in het Hôtel St.-Denis. De Stad Gent eerde hem door een straat naar hem te noemen (zie: K. Ter Laan: *Letterkundig woordenboek voor Noord en Zuid*).
- (55) L' Echo d'Ostende 21/05/1913.
- (56) Le Carillon 06/08/1913 en La Saison d'Ostende 05/08/1913.
- (56bis) Le Carillon 10/04/1913.
- (57) Le Carillon 24/07/1913.
- (58) SEO 01/07/1913, p. 19.
- (59) Le Carillon 20/09/1913.
- (60) Tastbare overblijfselen zijn de Floraliënhal en twee beeldengroepen: "*Schoonheid, Kracht en Wijsheid*" (Jules Van Biesbroeck) en het "*Ros Beiaard*" (Domien Ingels en Aloïs De Beule in het 'Paul De Smet de Naeyerpark').
- (61) Sgraffito is een techniek waarbij twee of meer verschillende gekleurde lagen pleister op elkaar worden aangebracht op een zwarte muur. In de bovenste laag worden lijntekeningen ingekrast en ingekleurd volgens de fresco-techniek (bron, zie nr. 62)
- (62) "Oostende blootgelegd in stationshal Gent-Sint-Pieters" (Tom Dams), in: Het Nieuwsblad, donderdag 28 mei 2009.
http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=BLTPA_20090526_001.
- (63) Exptopia: *op.c.*, p. 53.
- (64) A. Capiteyn: *op.c.*, p. 117.

BRONNEN en selectieve BIBLIOGRAFIE

Onze voornaamste informatiebron was de lokale pers, met name Le Carillon, L'Echo d'Ostende en La Saison d'Ostende. Gemakkelijk te raadplegen via het onvolprezen G.O.D. 'Gescande Oostendse Documenten) in de Openbare Bibliotheek Kris Lambert (Oostende). Enkel L'Echo d'Ostende van 1913 ontbreekt hierin, maar deze jaargang konden we consulteren in de Koninklijke Bibliotheek Brussel.

In 1988 vierde men de 75^e verjaardag van de Wereldtentoonstelling en bij die gelegenheid had een tentoonstelling plaats in de Sint-Pietersabdij te Gent. Om niet in herhaling te vervallen besloot het Stadsbestuur daarom (spijtig genoeg !) geen nieuwe tentoonstelling in te richten.

- Als begeleidend boek bij de expo in 1988 verscheen van André Capiteyn: "*Gent in weelde herboren: Wereldtentoonstelling 1913*"(1988). Dit werk is weliswaar uitgeput maar wel digitaal te raadplegen;
- M. Van Wesemael: *65 jaar geleden opende de Gentse Wereldtentoonstelling haar deuren*, in: Gentsche Tijdingen 7 (1978), p. 51-97 : ill.
- Zeer verdienstelijk is ook het werk van E. De Keukeleire: *De wereldtentoonstelling van 1913: te Gent, 1896-1920*, verzameld uit 31.600 kranten (uitgave in eigen beheer. Een ingekorte versie verschijnt dit jaar in afleveringen in het tijdschrift 'Gentsche Tijdingen'.

In 2013 verschenen o.m.:

- *Gent 1913. Op het breukvlak van de moderniteit* (Gent : Snoeck), 208 p. [Over de ideeën van vooruitgang en architectuur aan de basis van de Wereldtentoonstelling]
- *Impact wereldtentoonstelling Gent 1913*. Dienst monumentenzorg en architectuur Stad Gent. 260 p. [Over de effecten van de wereldtentoonstelling op de stad].
- Joost Vandommele: *Wereldtentoonstelling Gent 1913*. Snoeck, 142 p.
- Peter Jacobs en Erwin DeDecker : *Wandelen door Gent 1913-1918. Van Wereldtentoonstelling tot wereldoorlog* (Tielt : Lannoo), 255 p.
- Nog even feesten. *100 jaar Wereldexpo in Gent (1913-2013)* , in: Memo geschiedenis /Eos Wetenschap, 2013, p. 52-57.
Ook te lezen op internet: <http://eoswetenschap.eu/artikel/100-jaar-wereldexpo-gent>
- Tiemen Cocquyt: *De belofte van 1913: elektriciteit op de Gentse Wereldtentoonstelling TIC*, jrg. 30 (2013), nr. 121, p. 2-22.
- *Le Livre d'Or de l'Exposition Universelle et Internatunale de Gand en 1913*. Dit herdenkingsboek werd na afloop gepubliceerd door Gustave Drèze. Prachtige ill. met honderden foto's met een grote documentaire waarde , omdat de originele negatieven of afdrukken verloren zijn gegaan. Dit zeer zeldzame, antiquarisch prijzig werk kan ook digi- taal bekeken worden.
- *Gand Exposition. Organe officiel de l'Expansion universelle et internaionale de Gand en 1913*. Was het officiële tijdschrift , uitgeg. door G. Drèze, in opdracht van het Uitvoerend Comité. Verscheen maandelijks, van maart 1911 tot november 1913. De artikels – in het Frans, soms in het Nederlands, Engels en Duits – lieten de lezers kennismaken met Gent, met info over voorbereidingen en het verloop. van de W.T. Gebundeld digitaal beschikbaar

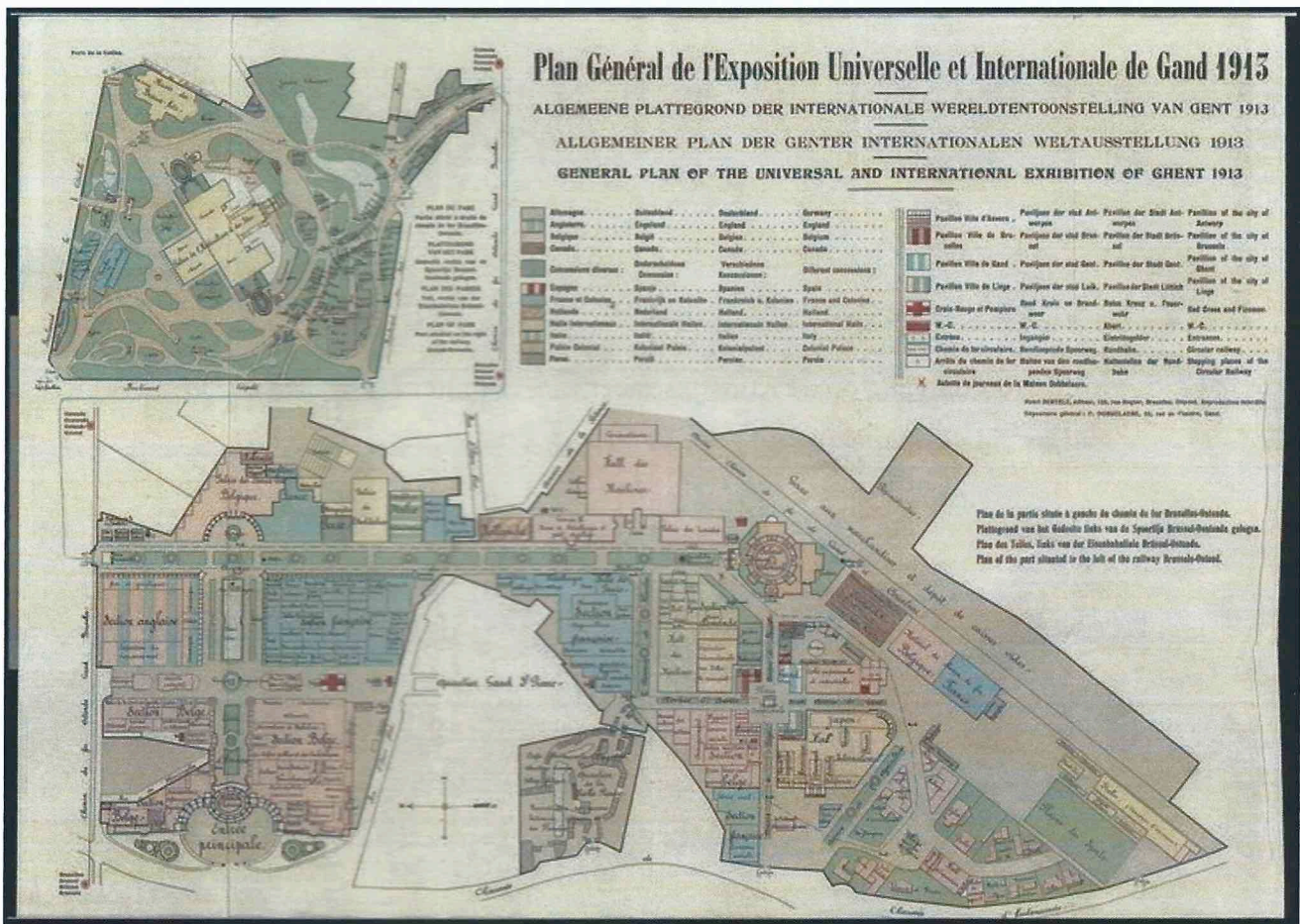
Ook op het internet is heel wat moois te vinden. T.g.v. de 100ste verjaardag van de Wereldtentoonstelling werd in het Gentse Stadsmuseum STAM een maquette hiervan geëxposeerd.

Op de website <http://www.gent1913virtueel.be> is een digitale wandeling mogelijk in de expositie!

- <http://www.expo1913.be>.
- <http://www.ugentmemorie.be/gebeurtenissen/1913-de-gentse-expo>.

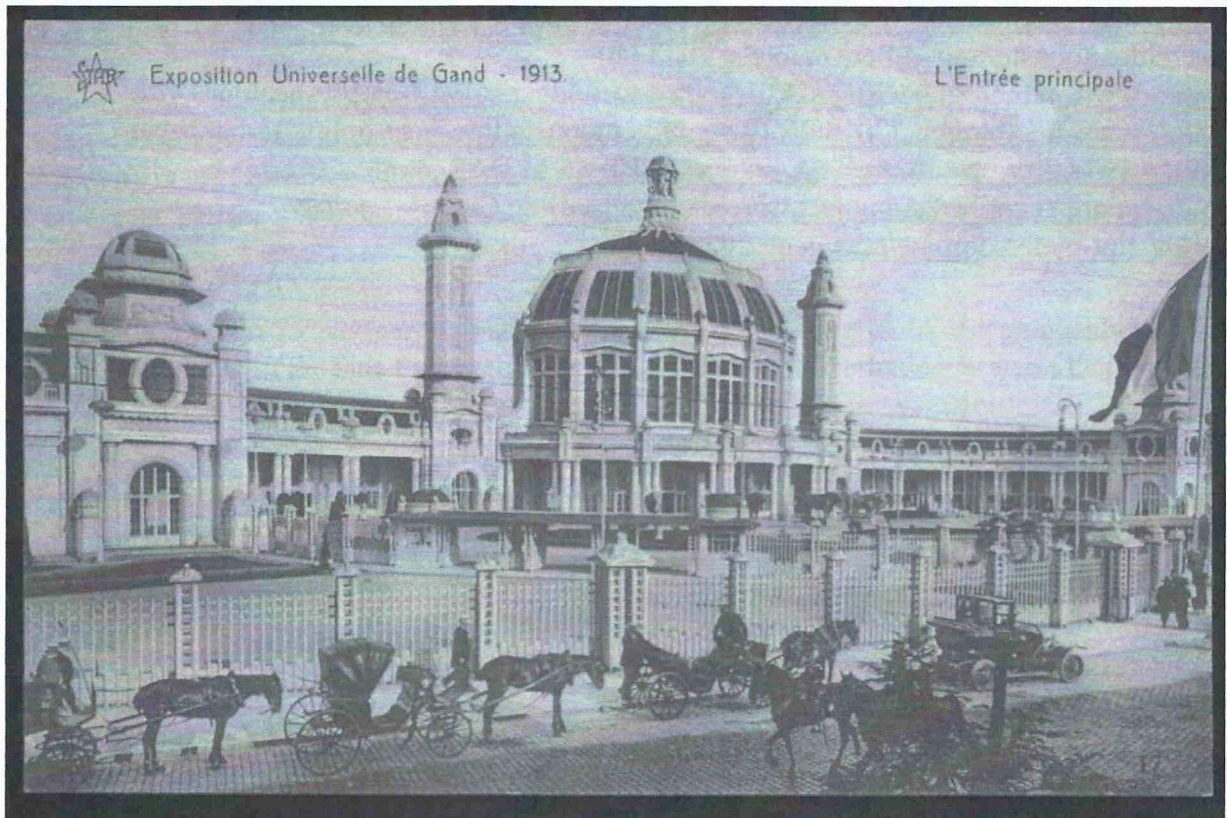

- [http://ugentmemorie.be/sites/ugent/files\(?\)de_gentse_universiteit_op-de-wereldtentoonstelling_ruben_mantels_2013.pdf](http://ugentmemorie.be/sites/ugent/files(?)de_gentse_universiteit_op-de-wereldtentoonstelling_ruben_mantels_2013.pdf).
- <http://www.gentblogt.be/2013/03/01/gentse-wereldexpo-1913-in-100-beelden>.
- <http://www.gentblogt.be/2013/06/10/wereldtentoonstelling-gent-online-te-bezoeken>
- http://www.gent.be/e_cache/THE/4/216cnVjPTM5M DA2..html
- [http://adore.ugent.be/?q=subject wereldtentoonstelling Gent](http://adore.ugent.be/?q=subject+wereldtentoonstelling+Gent)
- http://sint-pietersdorp.be/ppts/gent_2028a.pdf

Algemene plattegrond van de tentoonstellingsterreinen (Plan "Bijou") (Bibliotheek U Gent)

Hoofdingang op de Kortrijksesteenweg (Bibliotheek UGent)

Tekening van het Erehof uit Livre d'Or van Gustave Drèze (Bibliotheek U Gent)

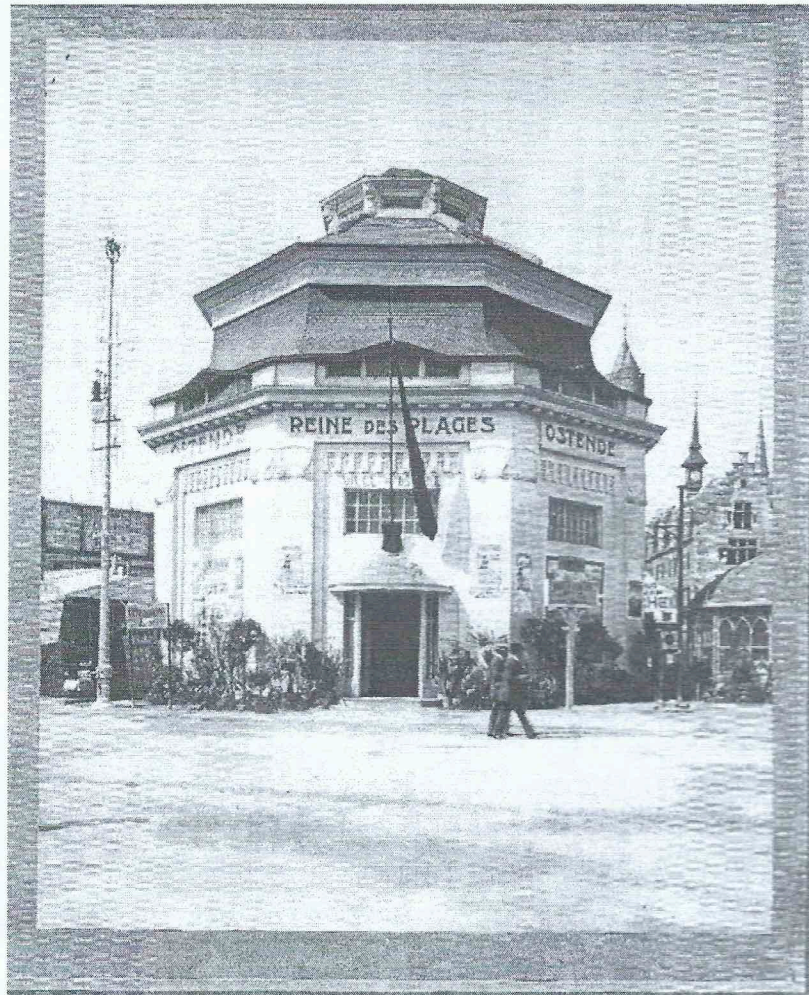

Het Erehof met standbeeld van Ros Beiaard (Bibliotheek UGent)

De machinehal, het lichtpaleis en gebouw voor kleine werktuigen was het enige paviljoen in art nouveau stijl. Architect was Geo Hendrick (Bibliotheek UGent)

Het Paviljoen van de Stad Oostende (foto Stadsarchief Gent)

De Paviljoenen van de Stad Oostende, van de Stad Gent en van de Canadese Spoorwegen (postkaart verzameling Y. Dingens, verzonden 16 mei 1913). (Ook Bibliotheek UGent)

Paviljoenen van de Stad Oostende (links) en van Monaco en de Canadese Spoorwegen (Bibliotheek UGent)

Honderdste verjaardag van de luchtpost in België, met piloot Henri Crombez.
Postzegels uitgegeven 15 april 1913 (verzameling Y. Dingens)